

B.359. RØROS. BERGMANNSGATA 17

«Engzeliushgården» / «Leighgården».
Fargeundersøkelse av fasaden

Jon Brønne

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)

Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo

Telefon: 23 35 50 00

www.niku.no

Tittel B.359. Røros. Bergmannsgata 17 «Engzeliushgården» / «Leighgården». Fargeundersøkelse av fasaden	Rapporttype/nummer NIKU Oppdragsrapport 170/2015	Publiseringsdato 07.12.2015
	Prosjektnummer 156109415	Oppdragstidspunkt Juli 2012- des. 2015
	Forsidebilde Bergmannsgata 17. «Engzeliushgården». Hovedfasaden. 1896-1897. Rørosmuseet	
Forfatter(e) Jon Brønne	Sider 32	Tilgjengelighet Åpen
	Avdeling Konservering	

Prosjektleder Jon Brønne
Prosjektmedarbeider(e)
Kvalitetssikrer Merete Winness

Oppdragsgiver(e) Riksantikvaren

<p>Sammendrag</p> <p>Fasaden på «Engzeliushgården» / «Leighgården» er fargeundersøkt og det er utarbeidet forslag til tiltak. Bakgrunnen for undersøkelsen er at bygningen har sterkt behov for vedlikehold, og at gården har fått nye eiere som ønsker en oppgradering av fasaden.</p>

<p>Emneord</p> <p>Røros, trehus, fargeundersøkelser, 1800- tall, 1900-tall</p>
--

Avdelingsleder

Merete Winness

Forord

Innholdsfortegnelse

1	Bakgrunn og formål for undersøkelsene.....	7
2	Historikk.....	7
3	Dagens utseende	12
4	Senere endringer	14
5	Metode for undersøkelsene	16
5.1.1	Fargeregistrering	17
5.1.2	Fotografier	17
6	Resultat av fargeundersøkelsen	17
6.1.1	Omramming rundt porten og supraporten.....	20
6.1.2	Panel.....	21
6.1.3	Lisener	22
6.1.4	Vindu, gerikt. Fronten og sidene mot panelet. Merket (C) på figur. 21.....	23
6.1.5	Skyggefalsen på vindusgeriktene og dørkarmen. Merket (B) på figur 21	25
6.1.6	Porten	26
6.1.7	Døra	27
6.1.8	Vinduet over døra.....	28
6.1.9	Taket i inngangspartiet.....	28
7	Periodetabell for malinglagene på eksteriøret	28
8	Konklusjon	30
9	Anbefalte tiltak	30
10	Malararbeider.....	31
10.1.1	Malingfjerning.	31
10.1.2	Rengjøring og vask.....	31
10.1.3	Valg av maling.....	31
10.1.4	Vinduer.	31
10.1.5	Påføring.	32
11	Kilder:	32
11.1	Arkivalia.	32
11.2	Litteratur.....	32

1 Bakgrunn og formål for undersøkelsene

Undersøkelsen ble initiert av kulturminneforvalteren. Grunnen var at fasaden skulle males, og eierne ønsket å få ny kunnskap om fargehistorien til fasaden, for eventuelt å kunne benytte eldre farger og fargesetting ved oppmalingen av fasaden. Arbeidet inngår som en del av det årlige rådgivings- og undersøkelsesprosjektet som NIKU utfører på Røros for Riksantikvaren. Undersøkelsene var kompliserte, og på grunn av digitalisering av Riksantikvarens arkiv, var det vanskelig å få tilgang til alle arkivalia og historiske opplysninger om bygningen. Undertegnede har utført undersøkelser på fasaden både i 2012, 2013 og 2015. NIKU fikk bestillingen av arbeidet og signert kontrakt

2 Historikk

Hovedbygningen i Bergmannsgata 17 er ifølge opplysninger i Norges Bebyggelse¹ oppført i 1730-åra. Huset var opprinnelig bygget som prestegård. Som de fleste større hus på Røros, er også dette en sammenbygging av flere eldre bygninger, og gjenbruk av eldre materialer. Bygningen har ikke noe formelt vern, bortsett fra at det ligger innenfor vernesonen for Røros bergstad.

Over inngangsdøra henger våpenskjoldet til familien Hjort/Abildgaard som bodde i huset da det fremdeles var prestegård. Familien Engzelius annekterte senere dette våpenet som handelshusets logo. Våpenskjoldet ble fargeundersøkt av NIKU i 2011.

Figur 1. Røros. Engzeliusgården. Fasaden mot Bergmannsgata før ombyggingen i 1897. Bildet må være tatt i 1896 eller 1897. Røros fikk elektrisk gatebelysning i 1896. Hel til venstre i bildet står en av stolpene med den elektriske gatebelysningen. Rørosmuseets billedsamling.

¹ Norges Bebyggelse, Herredsbind Sør- Trøndelag Østre del. Bind 1. Side 588.1952.

Figur 2. Røros. Engzeliustgården. Etter den fullstendige ombyggingen av fasaden i 1897. Fasaden ser ut til å være lys. Våpenskjoldet henger nå ca. midt på fasaden, ikke over en av dørene. Postkort. Poststemplet 18.9.1904. Jon Brønnes postkortsamling.

Figur 3. Røros. Engzeliustgården. Fotografi av den ombyggete fasaden. Bildet er satt sammen av to separate opptak. Dørene inn til butikken er tydelige på dette fotografiet. Portene står åpne slik at disse ikke er synlige. Bildet sto utstilt i et av utstillingsvinduene i Engzeliustgården i 2012, og ble fotografert gjennom vinduet. Foto: J. Brønne 2012.

Figur 4. Røros. Engzeliusgården. Postkort. Poststemplet 25.12.1909. Fasaden er mørk, med lysere markeringer. I tillegg til stolpen med elektrisk gatebelysning, har Engzeliusgården fått lamper med elektrisk belysning på hele fasaden. På grunn av lampene er det ikke lenger plass til markiser. Våpenskjoldet henger nå ca. midt på fasaden, ikke over en av dørene. Jon Brønnes postkortsamling.

Figur 5. Røros. Engzeliusgården. I boka *Et handelshus på Røraas gjennom 150 år 1800–1950* (Trondheim 1950, s. 31.) står følgende: «Ved skiftet i dødsboet ble handelsforretningen høsten 1897 overtatt av Gustaf Engzelius (...) Butikklokalene i Leighgården ble på nytt utvidet, denne gangen ved en fullstendig ombygging av eiendommen, som nå ikke lenger kom til å romme annet enn handelsforretningen. Finnegården ble privatboligen.» Markisene og lampene på fasaden er fjernet, og fasaden har blitt mørk, med lysere markeringer. Lyktestolpen med gatelys fra 1896 står på plass. Våpenskjoldet henger nå ca. midt på fasaden, ikke over en av dørene. Kuplene og holderne til lampene på fasaden er fjernet.

Figur 6. Røros. Engzeliusgården. Udatert foto, trolig fra mellomkrigstiden. Bildet viser hele fasaden, med 8 fag vinduer, to dører og port i 1. etasje, og 11 fag vinduer i 2. etasje. Lyktestolpen med gatelys fra 1896 og kuplene og holderne til lampene på fasaden er fjernet. Porten med overstykket som ble satt inn ved ombyggingen i 1897 er godt synlig. Porten er det eneste fasadeelementet fra ombyggingen i 1897 som er bevart i fasaden i dag. Rørosmuseets billedsamling. Nr. 250979.

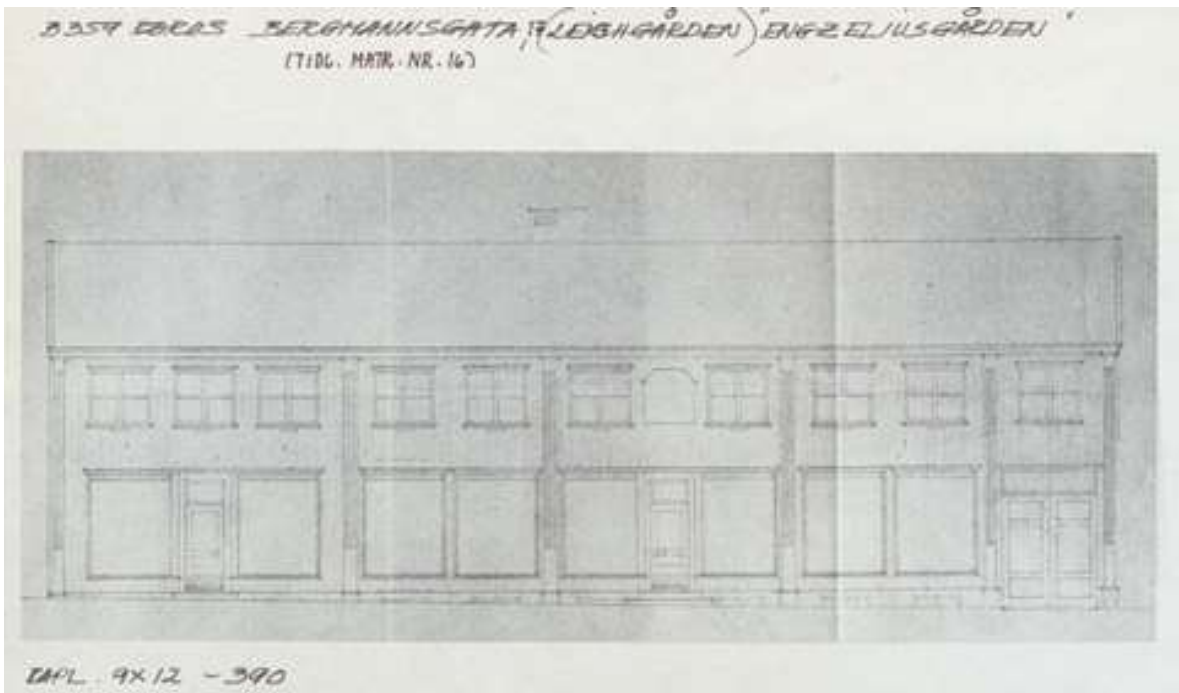
Figur 7. Røros. Engzeliusgården. Foto: Arkitekt Halvor Vreim, Riksantikvaren. 1943. Riksantikvarens arkiv.

Figur 8. Røros. Engzeliussgården. Dette fotografiet viser at inngangsdørene fra 1897 fremdeles sto på plass i 1943. Skifertaket fra før ombyggingen i 1897 ligger fremdeles på plass. Bortsett fra at markisene og lyktene på fasaden er fjernet, og at våpenskjoldet er flyttet høyere opp på veggen er det ingen lett identifiserbare endringer i fasaden. Foto: Arkitekt Halvor Vreim, Riksantikvaren. 1943. Riksantikvarens arkiv.

3 Dagens utseende

Dagens utseende er fra en ombygging og modernisering trolig fullført i 1949-50.²

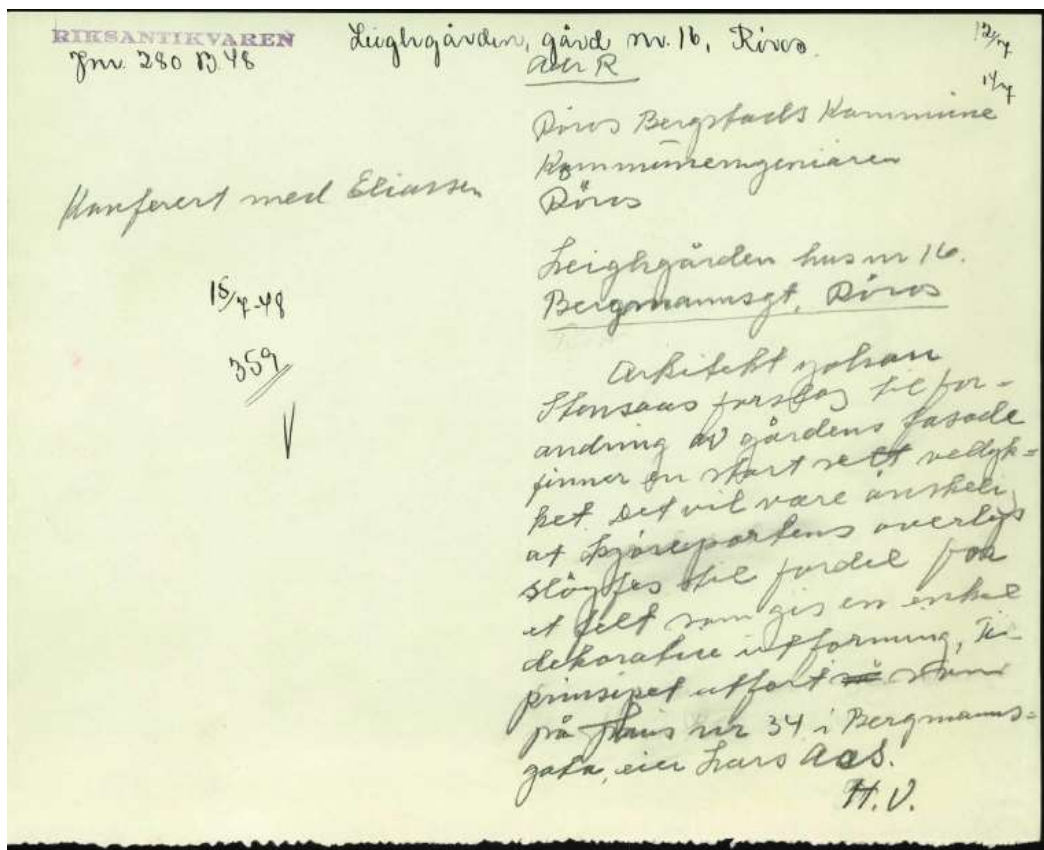
Figur 9. Røros. Engzeliussgården. Arkitekt Johan Stensaas forslag til ny fasade på gården. Udatert, men må være utført i 1949. (Se figur 12.) Riksantikvarens arkiv.

² Norges Bebyggelse, Herredsbind Sør- Trøndelag Østre del. Bind 1. Side 588.1952, og fig 12.

Figur 10. Røros. Engzeliusgården. Porten fra 1897 ble ikke byttet ut ved ombyggingen i 1949-50, men tekstfeltet over porten ble skiftet (Se fig 9). Noen endringer er utført etter 1949-50. Den nordlige døra i fasaden er fjernet og skiferen som lå på taket fra før 1896 ble i 1972 og erstattet av rød Eternit. (Se under) Foto: J. Brønne. 2013.

Hele fasaden ble fornyet. Panel, lisener, vinduer, vindusgerikter, dører, dørgerikter, sokkellist, «etasjeskille», dørøverstykket i porten og trapper ble skiftet. Porten med karmen er det eneste elementet som er bevart fra ombyggingen i 1897. Da det ble etablert ny inngang til butikken gjennom portrommet i 1980-årene med rullestolsrampe støpt i betong, ble begge dørbladene på porten forhugget i nedkant. (Se Figur 15 og 16.)

Figur 11. Røros. Engzeliusgården. Arkitekt Halvor Vreims konseptark med godkjenning av ombyggingen av fasaden. Riksantikvarens arkiv.

4 Senere endringer

Det har vært gjentatte ønsker om endringer og «tilbakeføringer» av fasaden. Ingen av disse omfattende endringene har blitt gjennomført. Et utdrag av den offentlig tilgjengelige korrespondansen som er tilgjengelig i Riksantikvarens arkiv følger under. NIKU har valgt å ta med denne korrespondansen, idet den viser en viktig utvikling i synet på tilbakeføring av fasader på historiske bygninger i et vernet miljø.

Notat 1.

Besiktigelse 25/9 - 2 /9 - 1972. Arne Madsen og Ola Øgard Svendsen.

15) Leighgården. (Engzelius) matr. nr. 16. i Bergmannsgt.

Får ny taktekning av rustrød eternitskifer etter vår godkjennelse. Besiktiget gårdsrommet hvor tillatelse er gitt til å fjerne nyere uthus tilbygg for å bedre innkjørsel.

Notat 2.

Engzelius

Bergmannsgt. 17

7460 RØROS

1804 B-359RB/86 FL/tt 14. april 1986

BERGMANNSGATE 11, RØROS KOMMUNE. FASADEENDRING

I møte på Røros den 4. februar d.å. mottok vi tegninger nr. 105-12 til 17 utført av arkitekt mnal Seppo Heinonen. Tegningene viser dagens fasade på Deres bygning, samt fire alternative forslag til tilbakeføring og forandring. Eldre fotografier dokumenterer at fasaden har gjennomgått flere omfattende ombygninger. Vi har således et godt grunnlag å vurdere ut fra. Videre må vi anta at det er lite igjen av den opprinnelige veggen ettersom det er etablert så store vindusåpninger. Vi forstår at det mest presserende for Dem er å få en bredere og mer tilpasset inngangsdør, og muligens en rullestolsrampe i forbindelse med denne. De forskjellige forslagene har vært oppe til diskusjon og vurdering senest i et møte i Oslo med arkitekt Heinonen 10. mars. d.å. Ved en eventuell tilbakeføring mener Riksantikvaren at den eldste kjente fasaden bør legges til grunn. Denne fasaden har en frodighet som vil kunne bestyrke Bergmannsgatas posisjon som gammel handlegate. Vi mener en rekonstruksjon av denne fasaden er forsvarlig fordi vi har fotografi som dokumenterer hvordan den har vært. Videre er det lite igjen av det opprinnelige. Vi har imidlertid forstått det slik at De ikke vil gå i gang med en tilbakeføring med det samme. Vi mener likevel at det vil være mest hensiktsmessig om alle arbeider som skal utføres blir gjort ut fra en helhetsplan. Vi vil derfor be om at det utarbeides en fremdriftsplan. Vi har videre fått opplyst at De har i behold den gamle døra eller deler av den, og at De gjerne vil bruke den. Gjenbruk av denne døra underbygger tanken om på sikt å gå tilbake til den fasaden døra hørte til i. Sammen med emblemet vil en ha kommet et stykke på veg med tilbakeføringa. Senere kunne en gå videre. Dersom det er av stor betydning for den innvendige organisering av forretningen, vil vi kunne akseptere at døra plasseres på en noe annen plass i fasaden, enn den opprinnelige sto. Det vil under alle omstendigheter være tale om en ny - eller gjenskaping av en fasade som hadde et livlig og rikt uttrykk, og det kan en få til selv om døra flyttes noe. Vi er sterkt i tvil om en rullestolsrampe vil kunne aksepteres, men ber om et forslag til vurdering.

For Riksantikvaren

Jan Anderssen

Førsteantikvar

Saksbehandler: Francine Lampe, Antikvar

Gjenpart:

- Rørosmuseet

- Arkitekt MNAL

Seppo Heinonen. Kvennhusvn 1. 7460 Røros

- Fylkeskonservatoren i Sør-Trøndelag

- Kulturvernkonsulenten i statlige oppgaver, Sør-Trøndelag

Notat 3.**SEPPO HEINONEN - ARKITEKT MNAL - 7460 RØROS, TLF. (074) 12000- 11877****Bygningsrådet****Røros kommune****7460 RØROS****Røros. 5. September 1987****RIKSANTKVAREN 16 SEP.87****FASADEENDRING LEIGHGÅRDEN, HUS NR. 16, BERGMANNSGATA 17,- ENGZELIUS**

I forbindelse med ombygging av forretningslokalet ble det i vår byggesøknad av 3.5.82 bl.a. vist til at det var ønske om å omgjøre inngangspartiet og fasade mot Bergmannsgata. Det er etter den tid utarbeidet tegninger som rekonstruksjon av fasadene henholdsvis ca. 1900 og 1920, på grunnlag av gamle fotos, samt oppmåling av dagens fasade. Med bakgrunn i dette materialet ble det utarbeidet 2 alternative forslag som ble fremlagt i møte mellom gårdeier og de antikvariske myndigheter 4.2.86, og ny diskusjon hos Riksantikvaren i møte 10.3.86; hvorefter Riksantikvaren skrev en uttalelse av 14.4.86, der det uttrykkes ønske om at den eldst kjente fasaden bør legges til grunn ved en eventuell tilbakeføring, og at det utarbeides helhetsplan. Gårdeier ønsker nå en godkjenning for bl.a. utskifting av vinduer i 2. etg ny inngangsdør med rampe, samt fjerning av den døra som nå er ute av bruk. Vinduene 1' i 2. etg skal utføres som de nåværende, og kan flyttes ut i liv med overliggere, slik at det kan påsettes vindusomramminger. Tilsvarende bør det påsettes omramminger også rundt vinduene i 1. etg. Gårdeier regner ikke med at byggearbeidene startes opp i høst, men ønsker en godkjenning for å kunne iverksette bestilling av vinduer m.m.

Vedlegg

Kopi: Riksantikvaren

Fylkes kulturvernsekr.

Rørosmuseet

Engzelius

Med vennlig hilsen

Seppo Heinonen

Notat 4.**Røros kommune. Bygningsrådet****7460 RØROS****DERES REF. • / VAR REF. (Bes oppgitt ved svar) DATO****4342 B-359/87 AH/AT 15. oktober 1987****BERGMANNSGATA 17, LEIGH-GARDEN, HUS NR 16, ENGZELIUS, RØROS KOMMUNE. FASADEENDRING**

Riksantikvaren viser til kopi av melding til bygningsrådet datert 15.9.1987 vedlagt tegningskopier av eksisterende fasade mot Bergmannsgata og forslag til endring. Forslaget til fjerning av dør vil ikke være til hinder for en fremtidig "tilbakeføring" til eldste kjente utforming slik vi omtaler i vårt brev 14.4.86.

Endringen av dør- og vindusfeltet i hovedinngangen er heller ikke i veien for den ønskede tilbakeføringen". Innsetting av nye vinduer i liv med ytterkledning og påsetting av gerikter er et skritt i retning av slik tilbakeføring såfremt utførelsen holder seg mest mulig til eldre fotografier, merker etter opprinnelig detaljering og tradisjonell utforming kan vise. De samme krav bør være utgangspunkt for utformingen av hovedtrappens rekkverk og den tilhørende rullestolrampen. Forslaget godkjennes av Riksantikvaren ut fra dette. Dersom den gamle hovedinngangsdøren fra før ombyggingen ved århundreskiftet fremdeles finnes, Ønsker vi selvsagt helst at den restaureres og at det eldre hovedmotivet i fasaden tilbakeføres nå til styrke for forretningens særpreg og til glede for verneinteressene

For Riksantikvaren

Unni Grønn, Førsteantikvar. Anders Haslestad

Notat 5.**16.02.1994. Utdrag av søknad til Riksantikvaren fra kulturminneforvalter Eir Grytli.**

Firma J. Engzelius & Søn AS er regnet som den eldste forretningsvirksomheten på Røros. Etter Rørosloven av 1818 tillot Kobbverket høyst tre handelsbevilgninger på stedet, og familien Leigh fikk en av disse, men hadde da drevet handel siden 1800. "J. Leighbua"- fra 1859 eiet av familien Engzelius - har dermed drevet uavbrutt handelsvirksomhet i snart 200 år. Firmaet er i dag tilsluttet RIMI-kjeden. Engzeliusgården er en av de store forretningsgårdene i Bergmannsgata, og har opprinnelig bestått av et større bygningskompleks med hovedbygning, fjøs, lagerbygninger m.m. omkring et lukket gårdsrom. I dag er dessverre vesentlige deler av uthusbebyggelsen forsvunnet. Engzelius hadde også eiendommer utenfor selve Bergstaden, m.a. på Sundet, der et gårdsanlegg med hovedbygning i sveitserstil ennå eksisterer. Hovedbygningen mot Bergmannsgata er et dominerende trekk i gatebildet i Røros' hovedgate. Eiendommen var før 1800 i perioder bebodd av presten på Røros, og har derfor en viktig symbolsk verdi for det historiske Røros. Forretningsdriften ble til å begynne med drevet som assortert landhandel. I dag er forretningsdelen innredet som en moderne dagligvarehandel. Alderen på de eksisterende bygningene er usikker, men kilder tyder på at hovedbygningen har vært om- og påbygd i flere omganger, og kan inneholde deler fra 1600-tallet. Hovedbygningen er en stor langstrakt bygningskropp i to etasjer, som tidligere var tilnærmet symmetrisk oppbygd omkring et mektig inngangsparti. Fasaden mot Bergmannsgata har gjennomgått en rekke ombygginger i tidas løp. Ikke alle disse har vært like heldige. I dag framstår Engzeliusgården med en tildels ødelagt gatefront, med store forretningsvinduer i første etasje som slår i stykker en ellers tung og tett bygningskropp. I dette tilfellet er det vanskelig å se at "vår tids bidrag" til den historiske utviklingen har betydd noe positivt tilskudd. Sjøl om også dette i prinsippet er historiske spor, kan det - om en ser historiske og estetiske verdier under ett - i dette tilfellet diskuteres om en tilbakeføring er det mest riktige. I denne vurderingen spiller gårdens markante plassering i gatebildet, en vesentlig rolle. Det finnes gode fotografier av fasaden fra omkring århundreskiftet. Gården hadde også den gang store vinduer i forretningsdelen, men av en helt annen størrelse, og komponert sammen med fasadens øvrige elementer til en harmonisk helhet. En tilbakeføring til et slikt helhetsbilde ville etter mitt syn "løfte" bygningen vesentlig estetisk. Det er naturligvis ikke mulig å gjenskape fasaden med alle sine detaljer i nøyaktig kopi, det må bli tale om en "1994-fasade" som tar opp hovedtrekk fra et tidligere utseende. Det finnes imidlertid bevart enkelte bygningsdeler fra den avbildede fasaden (m.a. familievåpenet, og buevinduet over inngangsdøra) som kan settes på plass og gi fasaden en viss historisk forankring. For Bergmannsgata som helhet ville en slik "fasadereparasjon" utbedre et skjemmende sår i gatebildet. Eierne, Roald Engzelius, har nå planer om å foreta visse utbedringer av fasaden. Det dreier seg om mindre inngrep, bl.a. å skifte vinduene i 2. etg. Han er imidlertid ikke villig til å tenke seg en mer helhetlig utbedring av fasaden, men ser ingen mulighet for å betale alle meromkostninger med et slikt omfattende prosjekt. Hvis det skal være mulig å gjøre dette nå, må det skje hovedsakelig ved hjelp av offentlige midler. Da et slikt prosjekt alene trolig overskrider hele kulturminneforvalterens budsjett, samtidig som vi anser det som svært viktig å kunne gjøre noe med denne saken, søker vi derfor om en ekstrabevilgning fra Riksantikvarens budsjett. Det er også ekstra gledelig dersom Engzeliusgården kunne få en ansiktsløftning nettopp i år da Røros markerer sitt 350 års jubileum.

5 Metode for undersøkelsene

Fargeundersøkelsen ble gjort ved lagvise avdekkinger og registrering av malinglag (fargetrappet), samt kontrollprøver med skalpell på bygningselementene og vurdering av overflater i feltmikroskop på stedet. Det ble ikke gjort inngrep i sekundære bygningselementer i form av fjerning av listverk og panel. Resultatet av undersøkelsene er i hovedsak basert på funn på stedet.

5.1.1 Fargeregistrering

Fargeregistrering ble gjort ved bruk av NCS-S systemet, som er et system for fargebeskrivelse.³ Fargekodene skal i de fleste tilfellene oppfattes som veiledende, ettersom det sjelden er mulig å finne én NCS-kode som fullstendig samsvarer med den avdekkete fargen. Dersom det er oppgitt to koder med skråstrek mellom, anses fargen å ligge mellom de to kodene. Det må også tas høyde for at de avdekkete malingene gjerne er skitne, avblekete og nedslitte, og at fargene derfor kan se annerledes ut enn da malingene ble påført. Oljen i oljebaserte malinger gulner dessuten når den ikke utsettes for lys. Det betyr at de fargene som avdekkes vanligvis er for varme eller gule i forhold til hvordan de opprinnelig har vært. Dette er særlig kritisk for blå og grå farger. Oljen vil blekes når fargen står fremme i lyset. Konservatorene tar hensyn til fargeendringene når fargene registreres.

5.1.2 Fotografier

Undersøkelsen er fotodokumentert med digitale fotografier. Hvis ikke annet er nevnt, er fotografiene tatt av prosjektleder i forbindelse med undersøkelsene. Det er videre tatt fotografier under undersøkelsene for å dokumentere funn. Bildene vil bli oversendt oppdragsgiver på CD.

6 Resultat av fargeundersøkelsen

På avdekkingsprøvene er treverket merket med en T, grunningslag er merket med en G, seis er merket med en S, sparkel med SP og avsluttende lag merket med en stjerne (*).

Neonskiltet på fasaden er ikke undersøkt.

Figur 12. Røros. Engzeliusgården. Noen lykter av samme type som de forrige fra tidlig 1900- tall er satt tilbake på fasaden. Våpenskjoldet er tatt ned for fargeundersøkelser og restaurering. Foto: J. Brønne. 2013.

³ Natural Color System® Index 2009

Figur 13. Røros. Engzeliusgården. Detalj av fasaden i 2011. Våpenskjoldet var da tatt ned for fargeundersøkelser og restaurering. Våpenskjoldet var ferdig restaurert i 2014, og vil bli satt opp igjen når fasaden er reparert og malt. Foto: J. Brønne. 2011.

Figur 14. Røros, Engzeliusgården. Porten. Nedre ramtrær er kraftig forhugget i forbindelse med bygging av inngangs/rullestolsrampe til tidligere butikkinngang. Skiltet på supraporten er fra 1949-50. De hvite flekkene er rester av plakater og oppslag. Foto: J. Brønne. 2012.

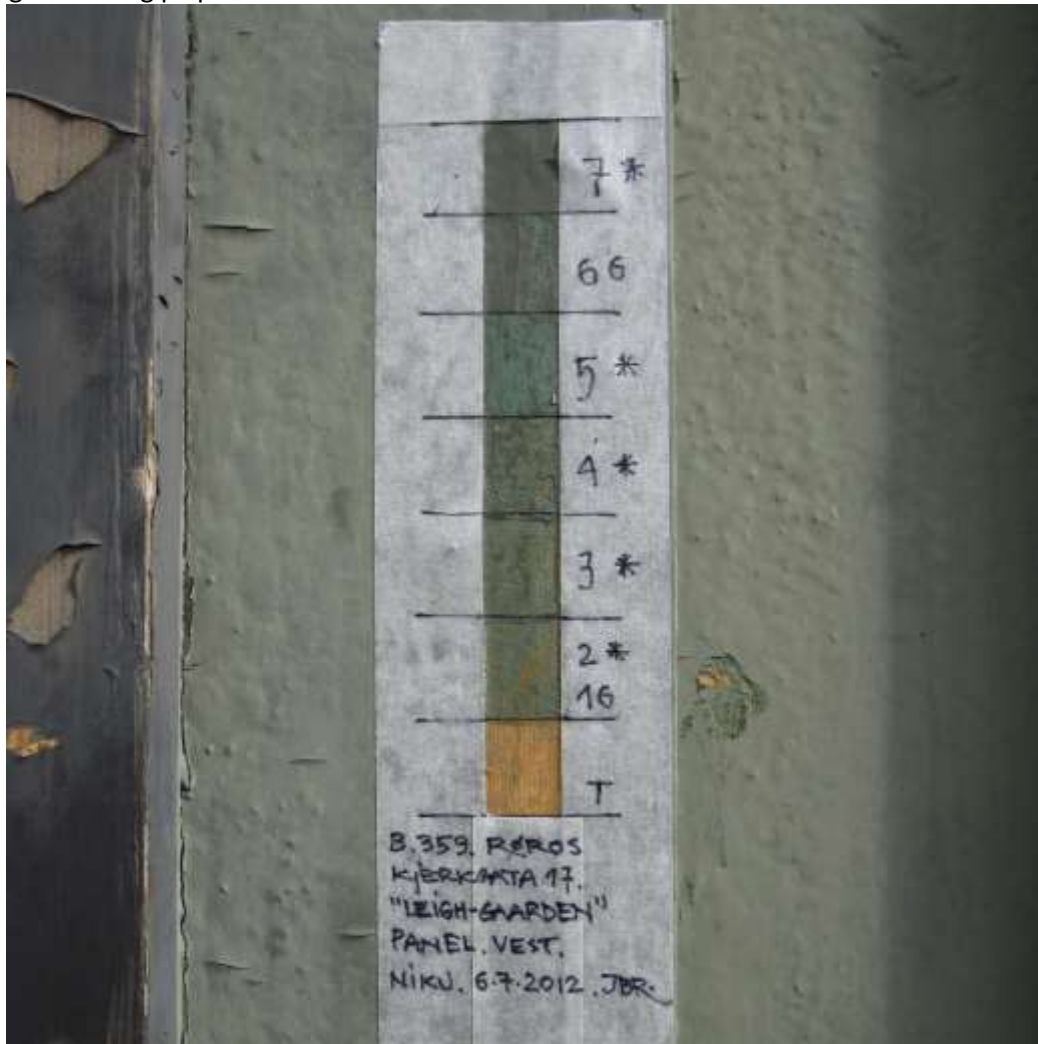
Figur 15. Røros. Engzeliushgården. Porten er åpen, og det støpte inngangspartiet er synlig. Opprinnelig har dette vært en kjøreport for hest og vogn/slede inn til gården. Døra innerst i portrommet leder til Kulturminnefondets kontorer. Foto: J. Brønne. 2012.

6.1.1 Omramming rundt porten og supraporten

De delene som er merket med **rød** pil, følger opprinnelig farge på panelet, grågrøn.

6.1.2 Panel.

Fargelagsavdekking på panelet.

Figur 16. Røros. Engzeliusgården. Fargelagsavdekking på panelet. Foto: J. Brønne. 2012.

Avdekket Lag Nr:	Avsluttet Lag Nr:	Farge:	NCS S Kode:	Materialer:	Merknader:
Lag 7 *	L5	Olivengrønn	5010-G50Y	Alkydoljemaling	Nåværende maling
Lag 6 G		Olivengrønn	5010-G50Y	Alkydoljemaling	Grunning
Lag 5 *	L4	Irrgrønn	4040-G20Y/4040-G30Y	Linoljemaling	
Lag 4 *	L3	Olivengrønn	6030-G50Y	Linoljemaling	
Lag 3 *	L2	Grågrønn	5020-G30Y	Linoljemaling	
Lag 2 *	L1	Grågrønn	5020-G30Y	Linoljemaling	Opprinnelig farge.
Lag 1 G		Gul oker		Linoljemaling	Grunning
Tre	Lyst. Malt rett etter oppsetting				

Figur 18. Røros. Engzeliusgården. I opp- og avskallinger i malinglagene på lisenene kan vi se begge grunningslagene og sparkelen. Lag 1,2 og 3 i tabellen over. Foto: J. Brønne. 2012.

6.1.4 Vindu, gerikt. Fronten og sidene mot panelet. Merket (C) på figur. 21.

Fargelagsavdekking.

Avdekket Lag Nr:	Avsluttet Lag Nr:	Farge:	NCS S Kode:	Materialer:	Merknader:
Lag 6 *	L5	Gråsort	8505-Y20R	Alkydøljemaling	Nåværende maling
Lag 5 *	L4	Grå	7005-Y20R	Linoljemaling	
Lag 4 *	L3	Grå	7005-Y20R	Linoljemaling	
Lag 3 *	L2	Grå	5005-Y20R	Linoljemaling	
Lag 2 *	L1	Grå	5005-Y20R	Linoljemaling	Opprinnelig farge.
Lag 1 G		Grå		Linoljemaling	Grunning
Tre	Lyst. Malt rett etter oppsetting				

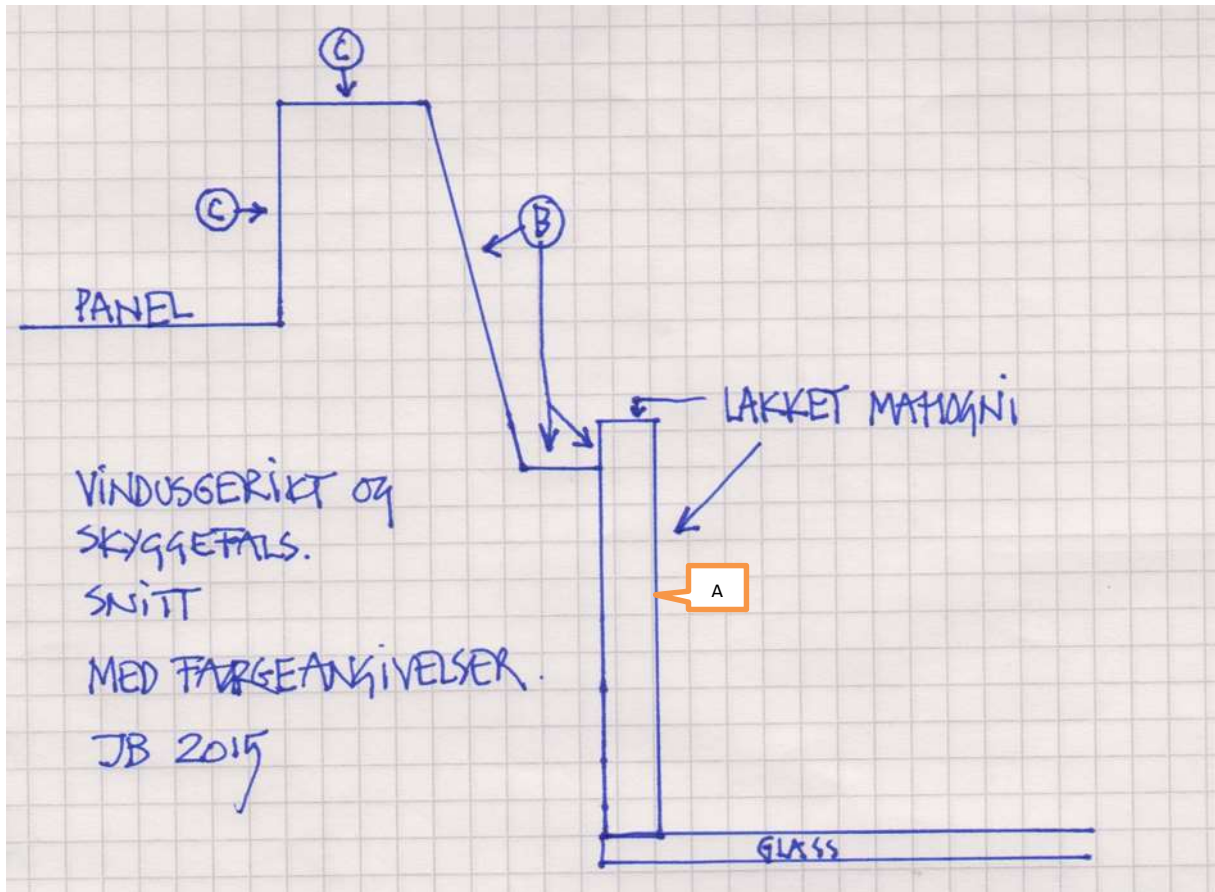
«Vannbrettet» under vinduene. Opprinnelig farge, Gråhvit 1500-N.

Innfestingen mot vinduet. Merket (A) på figur 21.

Figur 19. Røros. Engzeliusgården. Innfestingen av vinduet. Avdekket felt med opprinnelig overflatebehandling. Oljelasert mahogni. Foto: J. Brønne. 2012.

Avdekket Lag Nr:	Avsluttet Lag Nr:	Farge:	NCS S Kode:	Materialer:	Merknader:
Lag 6 *	L5	Hvit		Alkydoljemaling	Nåværende maling
Lag 5 *	L4	Hvit		Linoljemaling	
Lag 4 *	L3	Hvit		Linoljemaling	
Lag 3 *	L2	Hvit		Linoljemaling	
Lag 2 G		Hvit		Linoljemaling	Grunning
Lag 1 *	L1	Lakk		Linoljemaling	Opprinnelig overflatebehandling.
Tre	Mahogni. Lakket rett etter oppsetting.				

Figur 20. Røros. Engzeliussgården. Snitt. Vindusgerikt og skyggefalsen inn mot glasset med fargeangivelser. Se teksten over. Skisse: J. Brønne. 2015.

6.1.5 Skyggefalsen på vindusgeriktene og dørkarmen. Merket (B) på figur 21

Fargelagsavdekking på skyggefals og dørkarm.

Avdekket Lag Nr:	Avsluttet Lag Nr:	Farge:	NCS S Kode:	Materialer:	Merknader:
Lag 6 *	L5	Hvit		Alkydoljemaling	Nåværende maling
Lag 5 *	L4	Hvit		Linoljemaling	
Lag 4 *	L3	Hvit		Linoljemaling	
Lag 3 *	L2	Hvit		Linoljemaling	
Lag 2 G		Hvit		Linoljemaling	Grunning
Lag 1 *	L1	Gråhvit	1500-N	Linoljemaling	Opprinnelig overflatebehandling.
Tre	Mahogni. Lakkert rett etter oppsetting.				

6.1.6 Porten

Fargelagsavdekking på porten

Avdekket Lag Nr:	Avsluttet Lag Nr:	Farge:	NCS S Kode:	Materialer:	Merknader:
Lag 11*	L7	Lys rød jernoksid	4050-Y80R	Alkydoljemaling	Nåværende maling
Lag 10*	L6	Lys rød jernoksid	4050-Y80R	Linoljemaling	
Lag 9G		Hvit		Linoljemaling	Grunning
Lag 8*	L5	Lys rød jernoksid	4050-Y80R	Linoljemaling	
Lag 7 *		Hvit		Linoljemaling	Grunning
Lag 6 *	L4	Lys rød jernoksid	4050-Y80R	Linoljemaling	
Lag 5 G		Hvit		Linoljemaling	Grunning
Lag 4 *	L3	Blå	4030-B	Linoljemaling	
Lag 3 G		Hvit		Linoljemaling	Grunning
Lag 2 *	L2	Gul oker	3040-Y30R	Linoljemaling	
Lag 1 *	L1	Pigmentert olje (Rødbrun)	(Trolig mørkere enn 7020-Y80R)	Linoljemaling	Opprinnelig farge.
Tre	Lyst. Behandlet rett etter oppsetting				

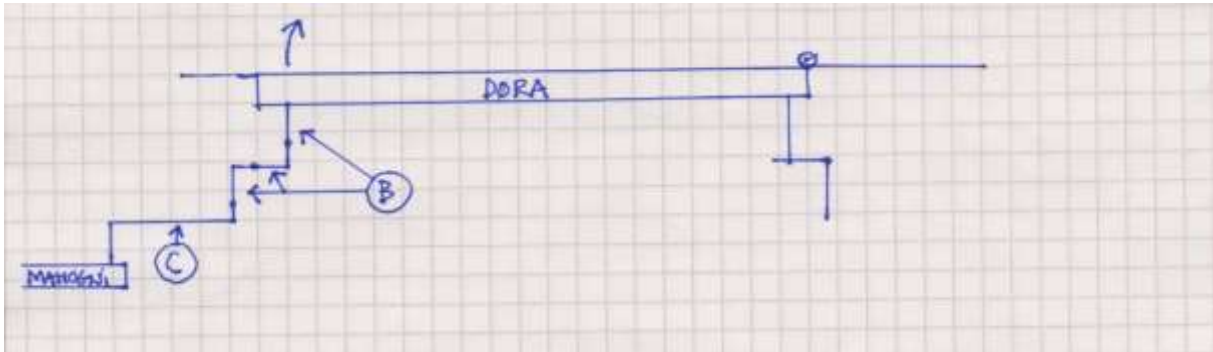
Figur 21. Røros. Engzeliusgården. Porten. Opprinnelig overflatebehandling, pigmentert olje. Foto: J. Brønne. 2012.

6.1.7 Døra

Figur 22. Røros. Engzeliussgården. Døra. Hele inngangspartiet er utformet med forbilder fra førkrigstidens funksjonalisme og den periodens utforming av detaljer. Døra har kun diverse lag med oljebaserte lakker. Foto: J. Brønne. 2012.

Døra har kun diverse lag med oljebaserte lakker.

Figur 23. Røros. Engzeliusgården. Snitt. Innerste delen av inngangspartiet med døra med fargeangivelser. Se teksten over. Skisse: J. Brønne. 2015.

6.1.8 Vinduet over døra

Vinduet over døra inklusive vinduskarmen var opprinnelig gråhvit 1500-N.

6.1.9 Taket i inngangspartiet

Opprinnelig farge, hvit.

7 Periodetabell for malinglagene på eksteriøret

Resultatet av undersøkelsen summeres opp i en periodetabell. Hver periode representerer en oppussing og/eller en endring av eksteriøret

Tabellen kan leses på to måter.

- Lest vertikalt vil hver kolonne illustrere hvordan alle de undersøkte elementene så ut i den gitte perioden.
- Lest horisontalt illustreres hvordan det enkelte bygningselement har sett ut fra det var nytt og frem til dagens utseende.

Tre innføringer i tabellene skal forstås på følgende måte:

1. **Ingen kunnskaper.** Dette innebærer at arkivalia, eller de farge- og bygningsarkeologiske undersøkelsene ikke har frembrakt opplysninger som kan beskrive det aktuelle bygningselementet for den aktuelle perioden.
2. → Når et felt er markert med en pil, betyr det at det aktuelle bygningselementet ikke er endret siden forrige periode. Vanligvis innebærer det at overflatebehandlingen blir stående gjennom en eller flere perioder. (Det kan også markere at informasjonen, **Ingen kunnskaper**, gjentas i en eller flere perioder for det aktuelle bygningselementet.)
3. Når et felt er blankt, betyr det at det spesifikke bygningselementet ikke er kommet på huset enda.

I periodetabellen er den perioden NIKU foreslår som tiltak merket med **blått** og *kursiv*.

Periodetabell, malinglagene på Engzeliusgården.

Perioder	1 <i>1949-50</i> <i>Ombyggingen</i>	2 1950-1960	3 1960-1970	4 1970-1980	5 Dagens malinglag
Gesimsen	<i>Gråhvit</i> 1500-N <i>Linoljemaling</i>	Grågrønn 5020-G30Y Linoljemaling	Olivengrønn 6030-G50Y Linoljemaling	Irrgrønn 4020-G20Y/ 4040-G30Y Linoljemaling	Olivengrønn 5010-G50Y Alkydoljemaling
Panel	<i>Grågrønn</i> 5020-G30Y <i>Linoljemaling</i>	Grågrønn 5020-G30Y Linoljemaling	Olivengrønn 6030-G50Y Linoljemaling	Irrgrønn 4040-G20Y/ 4040-G30Y Linoljemaling	Olivengrønn 5010-G50Y Alkydoljemaling
Lisener	<i>Gråhvit</i> 1500-N <i>Linoljemaling</i>	Hvit Linoljemaling	Hvit Linoljemaling	Gråsort 8505-Y20R Linoljemaling	Gråsort 8505-Y20R Alkydoljemaling
«Etasjeskiller»/ Overstykket over vinduene	<i>Grågrønn</i> 5020-G30Y <i>Linoljemaling</i>	Hvit Linoljemaling	Hvit Linoljemaling	Gråsort 8505-Y20R Linoljemaling	Gråsort 8505-Y20R Alkydoljemaling
Vinduer 2.etg.	<i>Hvit</i> <i>Linoljemaling</i>	Hvit Linoljemaling	Hvit Linoljemaling	Hvit Linoljemaling	Hvit Alkydoljemaling
Vindusgerikter. Front og sider mot panel Se fig. 21	<i>Grå</i> 5005-Y20R <i>Linoljemaling</i>	Grå 5005-Y20R Linoljemaling	Grå 7005-Y20R Linoljemaling	Grå 7005-Y20R Linoljemaling	Gråsort 8505-Y20R Alkydoljemaling
Vindusgerikter Skyggefalsen	<i>Gråhvit</i> 1500-N <i>Linoljemaling</i>	Hvit Linoljemaling	Hvit Linoljemaling	Hvit Linoljemaling	Hvit Alkydoljemaling
Vindus- innfestingen	<i>Lakket/oljet</i> <i>mahogni</i>	Hvit Linoljemaling	Hvit Linoljemaling	Hvit Linoljemaling	Hvit Alkydoljemaling
Dør	<i>Lakket/oljet</i> <i>Blank</i>	Lakket/oljet Blank	Lakket/oljet Blank	Lakket/oljet Blank	Lakket/oljet Blank
Dørgerikter Se fig. 24	<i>Gråhvit</i> 1500-N <i>Linoljemaling og</i> <i>Grå</i> 5005-Y20R <i>Linoljemaling</i>	Grå 5005-Y20R Linoljemaling	Grå 7005-Y20R Linoljemaling	Grå 7005-Y20R Linoljemaling	Gråsort 8505-Y20R Alkydoljemaling
Vinduet over døra	<i>Gråhvit</i> 1500-N <i>Linoljemaling</i>	Hvit Linoljemaling	Hvit Linoljemaling	Hvit Linoljemaling	Hvit Alkydoljemaling
Taket i inngangspartiet	<i>Hvit</i> <i>Linoljemaling</i>	Hvit Linoljemaling	Hvit Linoljemaling	Hvit Linoljemaling	Hvit Alkydoljemaling
Port	<i>Blå</i> 4030-B <i>Linoljemaling</i>	Lys rød jernoksid 4050-Y80R Linoljemaling	Lys rød jernoksid 4050-Y80R Linoljemaling	Lys rød jernoksid 4050-Y80R Linoljemaling	Lys rød jernoksid 4050-Y80R Alkydoljemaling
Port. Omramming	<i>Grågrønn</i> 5020-G30Y <i>Linoljemaling</i>	Hvit Linoljemaling	Hvit Linoljemaling	Gråsort 8505-Y20R Linoljemaling	Gråsort 8505-Y20R Alkydoljemaling
Sokkellist	<i>Gråhvit</i> 1500-N <i>Linoljemaling</i>	Grågrønn 5020-G30Y Linoljemaling	Olivengrønn 6030-G50Y Linoljemaling	Irrgrønn 4040-G20Y/ 4040-G30Y Linoljemaling	Olivengrønn 5010-G50Y Alkydoljemaling
Grunnmur	<i>Sementpuss og</i> <i>skifer</i>	→	→	→	→
Neonskilt	<i>Ikke undersøkt.</i> <i>Trolig malt i</i> <i>veggfargen</i>	→	→	→	→

8 Konklusjon

Ettersom fasaden ble helt bygget om i 1949-50 til dagens utseende, vil det være helt naturlig å tilbakeføre fasaden til det utseende den fikk ved ombyggingen.

Det innebærer at porten bør kompletteres og den støpte rampen i porten fjernes. Som erstatning etableres en trapp innerst i portrommet.

Videre bør neonlysreklamen for «J. Engzelius & Søn A/S» restaureres.

Det restaurerte våpenskjoldet monteres på plass over døra.

Betongplattingen som ble etablert utenfor i 2013-2014 bør fjernes.

9 Anbefalte tiltak

Perioder	1 1949-50 Ombygging
Gesimsen	<i>Males. Gråhvit. 1500-N. Linoljemaling</i>
Panel	<i>Males. Grågrønn. 5020-G30Y. Linoljemaling</i>
Lisener	<i>Males. Gråhvit. 1500-N. Linoljemaling</i>
«Etasjeskiller» / Overstykket over vinduene	<i>Males. Grågrønn. 5020-G30Y. Linoljemaling</i>
Vinduer 2.etg.	<i>Males. Hvit. Linoljemaling</i>
Vindusgerikter. Front og sider mot panel	<i>Males. Grå. 5005-Y20R. Linoljemaling</i> <i>Se fig. 21</i>
Vindusgerikter Skyggefalsen	<i>Males. Gråhvit. 1500-N. Linoljemaling</i>
Vindus-innfestingen	<i>Overmalingen fjernes. Renses og slipes. Lakk med alkydoljelakk</i>
Dør	<i>Renses og slipes. Lakk med alkydoljelakk</i>
Dørgerikter	<i>Males. Gråhvit. 1500-N. Linoljemaling og Grå. 5005-Y20R. Linoljemaling</i> <i>Se fig. 24</i>
Vinduet over døra	<i>Males. Gråhvit. 1500-N. Linoljemaling</i>
Taket i inngangspartiet	<i>Males. Hvit. Linoljemaling</i>
Port	<i>Males. Blå. 4030-B. Linoljemaling</i>
Port. Omramming	<i>Males. Grågrønn. 5020-G30Y. Linoljemaling</i>
Sokkellist	<i>Males. Gråhvit. 1500-N. Linoljemaling</i>
Grunnmur	<i>Ettersees og evt. repareres. Sementpuss og skifer</i>
Neonskilt	<i>Ikke undersøkt.</i> <i>Trolig malt i veggfargen</i>

Glans på all maling er standard linoljeglans ca. 30-35.

10 Malerarbeider

10.1.1 Malingfjerning.

Løs maling fjernes med skraping. Alle kvister, kvæuttrekk og utfall i treverket skal påføres minst to tynne lag med kvistlakk. Det er mulig at på grunn av den tykke sparkelen som ligger flere steder, må malingen på lisenene fjernes ved hjelp av Speed-Heater eller varmluftspistoler. På grunn av varmeutviklingen må arbeidene avsluttes minst en time før arbeidsstedet forlates hver dag. Det skal spesielt utvises stor forsiktighet i alle sprekker og overganger mellom de ulike bygningselementene.

10.1.2 Rengjøring og vask.

Alle elementer som skal males vaskes før maling med Jotun Kraftvask eller andre tilsvarende produkter. Som regel kreves det etterskylling etter bruk av de sterke vaskemidlene. Følg anvisningene på emballasjen nøye.

I tillegg anbefales det ofte å vaske huset med Jotuns Sopp- og Algevask eller tilsvarende produkter etter rengjøring. Her er det også svært viktig å følge anvisningene på emballasjen, idet de fleste av disse produktene ikke skal etterskylles etter påføring.

Høytrykksspyler må ikke under noen omstendigheter benyttes til rengjøring, skylling eller malingfjerning! Til all skylling og vasking av overflatene benyttes det vann fra hageslange med så lite trykk som mulig. Sett spredemunnstykke på slangen og benytt svak sprededusj ovenfra og ned til skylling og vasking.

10.1.3 Valg av maling.

Det bør benyttes en ren linoljemaling ved oppmaling.

Det er flere produsenter av linoljemaling på markedet. På grunn av økende problemer med svertesopp på alle typer malingsoverflater, anbefales det, at det benyttes linoljemaling med minst 12 – 15 % tilsetning av sinkhvitt i malingen.

Alle malinger inneholder midler mot soppvekst. De siste årene er det lagt restriksjoner på hvilke antisoppmidler det er lov å bruke i maling. Ideelt sett skal de være biologisk nedbrytbare og ikke skape et miljøproblem. Derfor er mange av de gamle fungicidene som virket godt mot soppvekst, forbudt å bruke.

Et unntak er sinkhvitt som det fremdeles er lov å bruke, vel å merke som pigment i malingen. Det er restriksjoner på bruk av sinkhvitt hvis det tilsettes som fungicid. Alt tyder på at en maling som inneholder sinkhvitt er mindre utsatt for soppangrep i det sinkoksid hindrer soppvekst. Når sinkhvitt er innblandet som et pigment, finnes det i hele malingsfilmens tykkelse og vaskes ut ettersom malingen slites.

NIKU anbefaler derfor at det ved utvendige malerarbeider brukes linoljemalinger med høyt innhold av sinkhvitt, og med så høyt pigment- og tørrstoffinnhold som mulig.

Linoljemalingens fremste egenskaper er den finmolekylære linoljen som trenger godt inn i underlaget, godt hjulpet av malingens lengre tørketid. Malingen slites fra utsiden, noe som er en god egenskap i forhold til rebehandling.

10.1.4 Vinduer.

Kitting ettersees. Løs kitt fjernes. Hvis kittet er så dårlig at all kittingen må fornyes, må som regel glasset også tas ut, og kittet som glasset ligger imot falsen må også fornyes. Alt som skal males, både de delene av kittet som sitter på plass og den delen av kittfalsen som er fri for kitt vaskes. Når falsen er helt tørr grunnes den med fortynnet linoljemaling. Når grunningen er helt tørr kittes det med rent linoljekitt. Når det benyttes rent linoljekitt, kan kittet overmales med linoljemaling etter noen timer. Hvis det benyttes alkydkitt, må kittet tørke i noen uker før malingen påføres.

10.1.5 Påføring.

Stillasene dekkes med presenninger som festes i takrenner/gesimser, slik at det ikke kommer direkte sollys eller regn på malingfilmen under påføring eller i tørkeprosessen.

Alt malerarbeid på treverk og jern skal utføres med pensel. Alle kvister og kvistutfall påføres to tynne strøk med kvistlakk/politur før maling. Dette må utføres spesielt nøye de stedene hvor det er benyttet infrarød varme eller varmluft for å fjerne maling.

Bare flekker må grunnes. Hvis det er gitt anvisninger fra produsentene på emballasjen eller datablader, følges disse nøye. Hvis det ikke er gitt anvisninger påføres enten grunningsstrøket meget tynt med ren maling eller så tynnes grunningsstrøket 10-15 %, enten med White spirit eller ren terpentin. Deretter påføres to tynne strøk med uførtynnet maling. Det skal være god tørk mellom malinglagene. Linoljemalingen skal arbeides godt inn i underlaget med penselen.

11 Kilder:

11.1 Arkivalia.

- Brønne, Jon. NIKU. Notat vedrørende fargeundersøkelse av våpenskjoldet på Engzeliusgården. 30.9.1998
- Rørosmuseets arkiv. Engzeliusgården/Leigh Gården
- Riksantikvarens arkiv. B. 359. Røros. Bergmannsgata 17. Engzeliusgården
- Verweij, Edwin. NIKU Oppdragsrapport 275/2011. Engzeliusgården. Røros. B 359. Våpenskjold. Tilstands- og fargeundersøkelse

11.2 Litteratur.

- Kallestad, Harald. 1979. Bergstaden Røros. Trondheim
- 1952. Norges Bebyggelse, Herredsbind Sør- Trøndelag Østre del. Bind 1
- 1974. Rørosboka. Bind. 4. Røros

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Oppdragsrapport 170/2015

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736 Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 934 66 230

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112 Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 922 89 252

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 25
7013 TRONDHEIM
Telefon: 922 66 779 /
405 50 126

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00